

LIETUVOS KOMJAUNIMO CENTRINĖS PERIODINĖS SPAUDOS LEIDIMAS IR PLATINIMAS BURZUAZIJOS DIKTATŪROS METAIS (1923—1940.VI)

Z. ZAVECKIENE

Lietuvos komjaunimo veikloje buržuazijos diktatūros metais svarbią vietą užėmė centrinės periodinės spaudos leidimas ir platinimas. Tai kartu buvo sudėtinė komunistinio judėjimo, darbo žmonių revoliucinės kovos prieš kapitalistinę santvarką Lietuvoje dalis.

LKJS pagrindinės spaudos istorijos klausimai iš dalies nušviečiami R. Sarmaitio¹, M. Rubinsono² straipsniuose, A. Gulbinskienės knygoje³, skirtoje LKP spaudai, taip pat kai kuriuose paskelbtuose atsiminimuose. Šiuose darbuose autoriai pateikia trumpą pagrindinės komjaunimo spaudos apžvalgą, konstatuoja svarbiausių LKJS laikraščių bei žurnalų leidimą, parodo vieną kitą pasižymėjusį spaudos organizatorių, bendradarbių, daugiau ar mažiau išryškina kai kurias nelegalaus spaudos leidimo darbo aplinkybes ir kt. Straipsnių rinkinyje „Lietuvos komjaunimas“⁴ LKJS pagrindinė spauda parodoma bendrame revoliucinio judėjimo ir komjaunimo veiklos fone, dažniausiai tik prabėgomis paminint vienus ar kitus komjaunimo leidinius, žymiausius jų organizatorius.

Daugelis klausimų, susijusių su komjaunimo pagrindinės spaudos leidimu, iki šiol dar nebuvo specialiai nagrinėjami. Pasigendama išsamesnių žinių apie leidėjus, redaktorius, daugumą komjaunimo spaudos bendradarbių; dar neišaiškintos visos spaustuvės, kuriose buvo leidžiama centrinė LKJS pagrindinė spauda. Neištyrinėtas ir spaudos platinimo klausimas. Taigi, tyrinėjant Lietuvos komjaunimo pagrindinės spaudos istoriją, tarybinė historiografija tesuspėjo nužengti dar tik pirmus žingsnius.

Šiuo straipsniu siekiama nuodugniau išnagrinėti Lietuvos KJS pagrindinės centrinės periodinės spaudos leidimo aplinkybes, išaiškinti redaktorius, žymiausius bendradarbius, nustatyti, kokiais keliais ir kokių mastu ji pasiekė jaunimą, išaiškinti jos vietą ir vaidmenį komjaunimo spaudos istorijoje. Straipsnyje taip pat parodomas ir kai kurios priežastys, trukdžiusios sėkmingai organizuoti pagrindinės komjaunimo spaudos leidimą ir platinimą. Šios spaudos turinys sudarys atskirą tyrinėjimo objektą ir bus nušviestas vėliau.

Straipsnis parašytas, remiantis LKP, Komunistinio Jaunimo Internacionalo, LKJS vadovaujančių organų nutarimais, LKP CK Partarchyvo 77 ir 3743 fondų, LTSR CVA medžiaga, LKP ir komjaunimo spauda

¹ Sarmaitis R. Lietuvos komjaunimo spaudos išsivystymas.— Kūn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje. V., 1957, p. 511—515.

² Rubinsonas M. Lietuvos komjaunimo spauda kovoje už Tarybų valdžią.— „Komjaunimo tiesa“, 1956, rugs. 4—5.

³ Gulbinskienė A. Kovingas partijos žodis. V., 1960, p. 48.

⁴ Lietuvos komjaunimas. V., 1962. 564 p.

(1921—1964 m.) ir kitais šaltiniais. Aiškinant komjaunimo spaudos organizatorių, leidėjų ir bendradarbių slapyvardžius, autorė pasinaudojo Partijos istorijos instituto prie LKP CK slapyvardžių kartoteka, konsultavosi su pagrindinės komunistinės ir komjaunimo spaudos darbuotojais (F. Bieļiauskis, M. Bordonaite, J. Bulavu, M. Chodosaite, J. Jurginiu, B. Pušiniu, J. Rugieniu, R. Sarmaičiu, F. Vaišnoru ir kt.).

Komunistinės spaudos reikšmę ir vaidmenį išsamiai nusakė V. Leninas dar 1901 m. savo straipsnyje „Nuo ko pradėti?“ Centrinis laikraštis yra ta pagrindinė gija, kurios laikantis, galima nenukrypstamai vystyti, gilinti ir plėsti revoliucinę organizaciją, vesti nuoseklią ir visapusišką propagandą, kas ypač svarbu tada, kai politika, socializmo klausimais sudomėję platus gyventojų sluoksnius⁵.

Nors 1918—1919 m. proletarinė revoliucija Lietuvoje ir pralaimėjo, tačiau sužadintas domėjimasis socializmu išliko plačiųjų liaudies masių gelmėse. Siaučiant buržuazijos terorui, 1919 m. rugsėjo 16 d. Kaune įvyko visuotinis darbininkų streikas, sekančių metų vasario 21 d. prieš buržuazinę valdžią sukilo Kauno įgulos kareiviai, o birželio 15 d. laikinąją sostinę vėl sukretė visuotinis darbininkų streikas, nukreiptas prieš buržuazijos reakciją. Darbo žmonių revoliuciniam judėjimui vadovavo Lietuvos Komunistų partija, prisitaikydama prie sunkių pagrindinio darbo sąlygų.

Lietuvos Komunistų partijai vadovaujant, 1919 m. pabaigoje — 1920 m. pradžioje pradėta atgaivinti komjaunimo organizacijas. Daugumą jų — kuriama iš naujo. Sparčiai kūrėsi komjaunimo kuopelės Suvalkijoje, Žemaitijoje, Kauno, Panevėžio, Rokiškio apskrityse. LKP CK iniciatyva 1920 m. gegužės mėn. buvo sudarytas Lietuvos komjaunimo Centro Biuras. Tų metų pabaigoje Lietuvos komjaunimo eilėse jau buvo apie 550 narių⁶. Tačiau vėliau dėl įvykusio komjaunimo eitių valymo ir Vilniaus krašto komjaunimo organizacijos atsiskyrimo LKJS gretos sumažėjo. Anai 1921 m. gruodžio mėn. komjaunimo organizacijoje buvo 400⁷, 1923 m. pabaigoje — 248 nariai⁸.

Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos narių skaičiaus sumažėjimas tais sunkiais pagrindinio darbo metais dar neparodo tikrosios padėties, nereiškia, kad komjaunimo veikla susilpnėjo. Atvirkščiai, komjaunimo organizacija, apsivaliusi nuo laikinų pakeleivių, sustiprėjo kokybiniu atžvilgiu. Kaip tik tuo sunkiu metu į komjaunimą pradėjo įsilieti naujos proletarinio jaunimo jėgos, tvirtai pasiryžusios eiti Komunistų partijos rodomo kovos keliu. Tačiau Lietuvos komjaunimas tada dar neturėjo pagrindinio darbo patyrimo, daugelis komjaunuolių dar ne visiškai aiškiai suprato sąjungos uždavinius ir savo vietą bendrame darbo žmonių revoliuciniame judėjime, o svarbiausia — nebuvo nustatyti organizaciniai Lietuvos komjaunimo principai.

Iki 1924 m. rudens Lietuvos komjaunimas, aktyviai dalyvaudamas revoliuciniame judėjime ir padėdamas Komunistų partijai pagrindiniame darbe, kartu ieškojo veiksmingesnių kovos būdų, organizacinių formų, darbo metodų, atitinkančių gyvenamąjį momentą. Apibūdinamas 1919—1924 m., Lietuvos komjaunimo veteranas J. Greifenbergeris rašė: „Tai laikotarpis, kuomet nustatoma Lietuvos darbininkų jaunomenės pamatinės užduotys bei paties judėjimo organizacinės formos“⁹.

Siuo ieškojimų, formavimosi, brendimo ir prisitaikymo prie sunkių pagrindinio darbo sąlygų laikotarpiu ypatingai svarbus vaidmuo atiteko

⁵ Leninas V. I. Raštai. T. 5, p. 8—9.

⁶ „Komunistas“, 1921, Nr. 8(167), p. 156.

⁷ LKP CK Partarchyvas (toliau PA), f. 3743, ap. 1, b. 12, l. 20.

⁸ Ten pat, b. 45, l. 11.

⁹ „Jaunasis komunistas“, 1922, vas., Nr. 1(15), p. 9.

centrinei Lietuvos komjaunimo spaudai. Be jos buvo neįmanomas rimtesnis komjaunimo darbas. Štai kodėl LKP CK šiam klausimui skyrė didelį dėmesį, dažnai savo iniciatyva ir jėgomis dėjo kertinius akmenis centrinei komjaunimo spaudai ir toliau betarpiškai rūpinosi jos organizavimu ir leidimu. Kartu partija mokė komjaunuolius dirbti šį atsakingą darbą, ugdė iš jų pagrindines komunistinės spaudos kadrus. Partijos rūpinimosi dėka komjaunimas išmoko dirbti savarankiškai ir paskutiniaisiais buržuazijos diktatūros metais sugebėjo paruošti ir išleisti centrinį organą savo jėgomis.

Pirmasis atkurtos Lietuvos komjaunimo organizacijos centrinis organas buvo „Jaunasis komunistas“, ėjęs 1920—1922 m.¹⁰

Nustojus eiti „Jaunajam komunistui“, LKJS kiek laiko liko be vadovaujančio organo. LKP CK padedant, tada buvo pradėtas leisti naujas LKJS centrinis organas „Darbininkų jaunimas“ (nuo 1934 m.—„Darbininkų ir valstiečių jaunimas“).

„Darbininkų jaunimo“ istorija betarpiškai siejasi su LKP Užsienio Biuro organo „Komunistas“ priedu „Jaunimo lapelis“, kurio pirmasis numeris pasirodė „Komuniste“ 1921 m. balandžio 25 d.

1921 m. visi Komunistų partijos nariai iki 23 metų amžiaus buvo įpareigoti dalyvauti komjaunimo darbe kaip LKJS nariai. Esant tokiai padėčiai, „Jaunimo lapelio“ įvedimą „Komuniste“ reikia vertinti kaip labai teigiamą reiškinį. „Jaunimo lapelyje“ buvo siekiama LKJS narius ir pažangų jaunimą supažindinti su LKP politika, o LKP narius — su pagrindiniais komunistinio jaunimo judėjimo klausimais ir tuo pačiu plačiau įtraukti jaunimą į aktyvų komunistinės literatūros platinimą. „Jaunimo lapelis“ buvo laikomas „Komunisto“ dalimi, todėl jo paruošimu, redagavimu ir leidimu pirmiausia rūpinosi „Komunisto“ redakcija, ypač Z. Angarietis. Ruošiant „Jaunimo lapelį“, aktyviai dalyvavo taip pat LKJS CK nariai J. Greifenbergeris, E. Tautkaitė ir kt. 1922 m. buvo sudaryta „Jaunimo lapelio“ redakcija, į kurią įėjo A. Sniečkus ir L. Sapyras¹¹. „Jaunimo lapelyje“ pagrindinę vietą užėmė LKP, Komunistinio Jaunimo Internacionalo ir LKJS vadovaujančių organų direktyvinė medžiaga, čia buvo pateikiama taip pat žinios iš Tarybų Rusijos ir kitų šalių jaunimo gyvenimo. Apie LKJS ir Lietuvos jaunimo gyvenimą rašoma mažokai, nes trūko medžiagos. Mat, tuo metu „Jaunimo lapelio“ redakcija dar nebuvo užmezgusi tvirtų ryšių su Lietuvos jaunimu, o, antra vertus, labai trukdė sunkumai, susiję su medžiagos pristatymu iš Lietuvos. (Tuo laiku „Komunistas“ buvo leidžiamas Smolenske.)

1923 m. kovo mėn. „Jaunimo lapelis“ buvo paverstas atskiru leidiniu, kuris išėjo „Darbininkų jaunimo“ pavadinimu. Pirmieji trys jo numeriai dar buvo išleisti kaip „Komunisto“ priedas. Nuo 1923 m. birželio mėn. (Nr. 4) Partijos CK nutarimu „Darbininkų jaunimas“ pavedamas leisti LKJS, ir jis pasidarė LKJS Centro Biuro, o nuo 1924 m. spalio—lapkričio mėn. Nr. 10—11 (20—21)—Centro Komiteto organu¹². Kadangi sunkios buvo darbo sąlygos ir trūko prityrusių komjaunimo kadrų, Komunistų partija ir toliau padėjo ruošti ir leisti šį laikraštį¹³. 1923 m. liepos 8 d. LKP CK patvirtino „Darbininkų jaunimo“ redakciją. Į ją įėjo Z. Angarietis ir du komjaunimo atstovai, jų tarpe A. Sniečkus¹⁴, kuris tuo metu

¹⁰ Su juo susiję klausimai šio straipsnio autorės yra nagrinėti Aukštųjų mokyklų Mokslo darbuose („Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. IV, 1964).

¹¹ PA, f. 77, ap. 5, b. 12, l. 144.

¹² Sarmaitis R. Lietuvos komjaunimo spaudos išsivystymas.—Kn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje, p. 513. Šiame straipsnyje, nurodant minėtas datas, pasitaikė klaida, kuri vėliau buvo kartojama ir kitų autorių.

¹³ PA, f. 77, ap. 6, b. 10, l. 15.

¹⁴ Ten pat, b. 5, l. 56—57.

atliko pagrindinį laikraščio paruošimo ir išleidimo darbą. Z. Angarietis buvo atsakingas už „Darbininkų jaunimo“ politinį-idėjinį kryptingumą¹⁵.

Jau 1923—1924 m. laikotarpiu „Darbininkų jaunimas“ tapo žinomas Suvalkijoje ir kitose Lietuvos vietose. Apie tai visų pirma liudija korespondencijos ir žinutės iš šių vietų darbo jaunimo gyvenimo ir kovos. „Darbininkų jaunimas“ nurodė, kad, rašant korespondencijas, dalyvauja gana platus aktyvistų ratas¹⁶. Tačiau dar maža korespondencijų buvo iš Kauno rajono ir Žemaitijos.

1924 m. LKJS I suvažiavimo nutarimuose buvo nurodyta, kad sąjungos kuopelės turi rimtai susirūpinti ne tik lėšų rinkimu laikraščiui, jo platinimu, bet taip pat turi ir aktyviai jame bendradarbiauti. „Neturi pasilikti nė vieno sąjungos nario,— sakoma nutarime,— kuris šiaip ar kitaip neprisidėtų prie laikraščio parengimo ar platinimo“¹⁷. Vykdamas suvažiavimo nurodymus, buvo priimti nutarimai dėl privalomo korespondencijų siuntimo iš vietinių organizacijų.

Vartant laikraščio puslapius, galima pastebėti tam tikrą pažangą šiuo klausimu. Žinutės iš įvairių Lietuvos vietų rodė, kad LKJS I suvažiavimo nutarimai buvo vykdomi. „Darbininkų jaunimo“ redakcija gaudavo vis daugiau medžiagos. 1931—1933 m. pasitaikydavo, kad į vieną numerį visa medžiaga netilpdavo¹⁸. Tačiau kartais, ypač ankstesniais metais, dėl straipsnių ir korespondencijų stokos atskiri laikraščio numeriai negalėdavo laiku išeiti. LKP ir LKJS archyvinė medžiaga rodo, kad centrinis organas laikinai nustodavo ejęs kai kada ir dėl šios priežasties¹⁹. Ir tuo netenka stebėtis, nes darbo jaunimas nebuvo pratęs valdyti plunksnos, ne vienas net rašyti nemokėjo, trukdė ir kitos priežastys.

„Darbininkų jaunimas“ ilgą laiką buvo skiriamas LKJS aktyvui ir kartu plačiosioms jaunimo masėms. Tačiau buvo norima leisti du centrinis LKJS organus: vieną, skirtą LKJS nariams, o kitą — plačiosioms jaunimo masėms. LKJS CB dar 1923 m. dėjo pastangų, kad „Jaunojo komunisto“, skirto plačiosioms jaunimo masėms, leidimas būtų atnaujintas Lietuvoje²⁰. Deja, to įgyvendinti nepavyko. Kai 1924 m. spalio mėn.—1925 m. rugpiučio mėn. ėjo „Tiesos“ priedas „Jaunimo lapelis“, „Darbininkų jaunimas“ buvo pagrindinai skiriamas LKJS nariams ir komjaunimo aktyvui²¹. Nustojus eiti „Jaunimo lapeliui“, „Darbininkų jaunimas“ turėjo vykdyti abi funkcijas. Z. Angarietis ne kartą yra nurodęs LKJS CK ir „Darbininkų jaunimo“ redakcijai, jog būtina išlaikyti lygsvarą tarp komjaunimo aktyvui ir neorganizuotam jaunimui skirtos medžiagos²².

1927 m. rugpiučio—1930 m. birželio mėn. laikotarpiu LKJS CK leido „Mūsų vėliavą“, kuri savo turiniu labiau tiko LKJS nariams. Tačiau „Mūsų vėliavos“ redakcijos nariai nurodė, kad vienas iš sunkumų, trukdančių tinkamai sutvarkyti LKJS centrinę spaudą, tai, kad nėra sąjungos vidiniam gyvenimui skirto organo²³. Tai rodo, kad šiuo laikotarpiu dar nebuvo išspręstas centrinių organų paskirties klausimas.

LKP CK 1931 m. liepos 16 d. nutarimu²⁴ LKJS ir Komunistinio Jaunimo Internacionalo klausimai iš „Darbininkų jaunimo“ buvo perkelti į žurnalą „Partijos darbas“²⁵, o vieton to buvo sustiprintas skyrelis „Dar-

¹⁵ PA, f. 77, ap. 6, b. 12, l. 82.

¹⁶ „Darbininkų jaunimas“, 1924, geg., Nr. 5(15), p. 43.

¹⁷ „Darbininkų jaunimas“, 1924, gruod., Nr. 12(22), p. 101.

¹⁸ PA, f. 77, ap. 14, b. 17, l. 4; b. 9, l. 32.

¹⁹ „Balsas“, 1929, Nr. 16(40), p. 769.

²⁰ „Darbininkų jaunimas“, 1923, liepa, Nr. 5, p. 1.

²¹ „Jaunimo lapelis“, Nr. 1.—„Tiesa“, 1924, spalio, Nr. 30.

²² PA, f. 77, ap. 14, b. 9, l. 117.

²³ PA, f. 3743 ap. 1, b. 76, l. 7.

²⁴ PA, f. 77, ap. 14, b. 3, l. 10.

²⁵ „Partijos darbas“ — LKP CK organas, ejęs Vokietijoje 1931—1933 m.

bininkų ir kaimo biednuomenės jaunimo gyvenimas ir kova“. „Darbininkų jaunimas“ tada ėjo kaip LKJS organas, skirtas neorganizuotam jaunimui. Nuo 1932 m. lapkričio mėn. Nr. 1 (45) iki pat 1933 m. paantraštėje „Darbininkų jaunimas“ vadinamas jau ne LKJS CK organu, bet darbininkų ir kaimo biednuomenės jaunimo laikraščiu.

Turėti sąjungos vidiniam gyvenimui skirtą specialų organą tada buvo tikslinga. Komjaunimo organizacija dirbo nelegaliomis sąlygomis, daugelis vidinio gyvenimo klausimų buvo konspiracinio pobūdžio. Tačiau dėl organizacinių sunkumų ir, matyti, dėl kai kurių kitų priežasčių leisti dviejų LKJS organų nepavyko.

1928 m. liepos—1930 m. gruodžio mėn. laikotarpiu „Darbininkų jaunimas“ neišėjo. Tuo metu vietoj jo buvo įvestas „Jaunimo skyrius“ „Bal-se“, kuris buvo populiarius ir ėjo beveik dviejų tūkstančių egzempliorių tiražu. Tokį pakeitimą partija padarė, norėdama padėti LKJS sunkiu momentu, kai dėl žvalgybos provokacijų įkliuvo žymi dalis atsakingų komjaunimo darbuotojų, laikinai nebuvo redakcijos. Be to, spausdinimas dviejų organų viename leidinyje pigiau kainavo (nereikėjo atskirai spausdinti, brošiuruoti). Iš tuo laikotarpiu išėjusių „Balso“ 72 numerių „Jaunimo skyrius“ buvo 61 numeryje. Tai rodo, kad šis skyrius pasirodydavo palyginti reguliariai kas dvi savaites.

Kiek pagerėjus komjaunimo padėčiai, buvo imtasi priemonių „Darbininkų jaunimo“ leidimui atnaujinti. 1931 m. sausio mėn. jis ir pasirodė. Ėjo iki 1933 m. gegužės mėn.

„Darbininkų jaunimo“ periodiškumas nuolat keitėsi. 1923—1925 m. jis išeidavo kas mėnesį, vėliau — kartą per tris mėnesius. 1931—1933 m. leidimas vėl buvo padažnėjęs. Tokiu būdu, 1923—1933 m. laikotarpiu iš viso išėjo 51 numeris²⁶. Jis buvo nedidelio formato, nevienodo dydžio: 1923—1926 m. 8—16 puslapių, 1927—1931 m. pradžioje 24—30, 1931—1933 m. 8 puslapių.

„Darbininkų jaunimo“ paruošimo darbas buvo labai sudėtingas. Už medžiagos rinkimą ir pristatymą buvo atsakingas LKJS CB, o vėliau — CK. Surinkus medžiagą, reikėjo pristatyti ją „Darbininkų jaunimo“ redakcijai, kuri 1923—1928 m. buvo daugiausia Maskvoje, vėliau — Karaliaučiuje ir Berlyne. Leidžiant „Darbininkų jaunimą“ Vokietijoje, laikraščio oficialiu redaktoriumi dėl valdžios akių buvo Vokietijos Komunistų partijos narys M. Laborius, nors faktiškais redaktoriais būdavo visai kiti žmonės.

Redakcijos sudėtyje 1923—1924 m. buvo Z. Angarietis (jis beveik visą „Darbininkų jaunimo“ gyvavimo laiką peržiūrėdavo jo medžiagą), A. Sniečkus ir dar vienas LKJS CK atstovas. Į naują redakciją, sudarytą iš 3 narių, 1925 m. greta kitų ėjo Jonas Žagas²⁷. 1927 m. spalio 3 d. LKP posėdyje pasiūlyta į „Darbininkų jaunimo“ užsienio redakciją įtraukti F. Vaišnorą ir Vincą²⁸. 1928 m. pradžioje į redakciją ėjo A. Sniečkus ir F. Vaišnoras²⁹. 1928 m. vidury „Darbininkų jaunimas“ dėl įvairių priežasčių buvo likęs be redakcijos³⁰ ir laikinai nustojęs eiti. 1928 m. lapkričio mėn. buvo sudaryta redakcija Lietuvoje, į kurią ėjo V. Šimensas,

²⁶ PA, f. 3743, ap. 1, b. 95, l. 26. Paskutinis 1933 m. Nr. 5(51) neišlikęs. Apie jo pasirodymą sprendžiama iš archyve rasto pranešimo, kad šiame numeryje buvo vaikų skyrius.

²⁷ PA, f. 77, ap. 6, b. 5, l. 56; ap. 8, b. 10, l. 57.

²⁸ PA, f. 77, ap. 10, b. 11, l. 18. Tuo metu tokiu slapyvardžiu pasirašinėjo A. Lifšicas.

²⁹ PA, f. 3743, ap. 1, b. 74, l. 30.

³⁰ PA, f. 77, ap. 11, b. 1, l. 82.

A. Sniečkus ir, tikriausiai, J. Žagas³¹. Užsienio skyrių ir toliau turėjo tvarkyti Z. Angarietis³². 1929 m. lapkričio mėn. „Darbininkų jaunimo“ redakcijos nariu buvo paskirtas M. Sumauskas³³. Tačiau „Darbininkų jaunimas“ iki 1931 m. vis dėlto nepasirodė. 1931 m. į laikraščio redakciją buvo įtrauktas A. Guzevičius. M. Sumauskui buvo pavesta paruošti „Darbininkų jaunimo“ medžiagą Lietuvoje ir siųsti į Maskvą, kur galutinai ją suredaguodavo A. Guzevičius³⁴. Tačiau 1931 m. rudenį A. Guzevičius atvyko į Lietuvą ir greit buvo suimtas. Tais pačiais metais už komunistinę veiklą 6 metams buvo įkalintas ir M. Sumauskas. „Darbininkų jaunimas“ vėl atsidadė sunkioje būklėje. Tada LKP CK Politinis Biuras padėjo komjaunimui, 1932 m. spalio 5 d. patvirtindamas laikiną „Darbininkų jaunimo“ redakciją iš dviejų narių (I. Meskupas ir Juozas Bulavas). Šiai redakcijai buvo pavesta dirbti „Darbininkų jaunime“ tik iki 1932 metų pabaigos.³⁵ Tačiau, nesant papildomo nutarimo, reikia manyti, kad ji rūpinosi „Darbininkų jaunimo“ leidimu iki pat jo uždarymo.

Aukščiau pateikta medžiaga rodo, kad redakcijos sudėtyje daugiausia buvo atsakingi LKP ir LKJS darbuotojai, o sudėtingos spaudos leidimo aplinkybės reikalavo dviejų redakcijų: vienos — Lietuvoje, kitos — užsienyje. Faktai rodo ir tai, kad redakcijos sudėtis nuolat keitėsi, kaip taisyklė, dėl objektyvių priežasčių. Nuolatinis keitimasis, be abejo, trukdė darbą. Redakcijos nariai nespėdavo įgyti reikiamo patyrimo jiems mažai pažįstamame darbe. Tikriausiai, dėl šios priežasties ilgą laiką „Darbininkų jaunimą“ redagavo ir pats Z. Angarietis.

„Darbininkų jaunimas“ visą laiką buvo spausdinamas spaustuvelyje, išskyrus 1927 m. vasario mėn. Nr. 1(34) pirmąjį numerį po fašistinio pervertimo. Šis numeris buvo paruoštas ir išleistas rotatorium Lietuvoje A. Sniečkaus iniciatyva. 1923—1928 m. laikotarpyje LKJS centrinis organas buvo spausdinamas Smolenske, Smirnovo vardo spaustuvelyje. Čia 1920 m. buvo atgabentas Tarybų valdžios metais Vilniuje veikusios lietuviškos spaustuvės šriftas ir atvyko raidžių rinkėjai Blakis ir A. Zabūras, buvęs Rygos darbininkas. Smolenske sudarytoje „Komunisto knygynėlio“ leidykloje įvairiu laiku dirbo Z. Angarietis, A. Sniečkus, St. Eimutis, A. Slekys, F. Vaišnoras, L. Zaldaris. Visi šie žmonės vienokiu ar kitokiu būdu padėjo, leidžiant „Darbininkų jaunimą“. Leidykla jau suredaguotą ir sutvarkytą medžiagą gaudavo iš Maskvos, tačiau korespondencijas tekdavo tvarkyti ir patiems. Kai kurie leidyklos darbuotojai buvo įtraukti ir į „Darbininkų jaunimo“ redakciją.

1928 m. kovo mėn. 27 d. LKP CK Politinio Biuro posėdyje³⁶ buvo nutarta lietuviškos spaudos leidimą Smolenske palaiapsniui likviduoti, perkelti spausdinimo darbą į Vokietiją, kur jį buvo galima atlikti patogiau ir pigiau. Paskutinis Smolenske išėjęs „Darbininkų jaunimo“ numeris buvo atiduotas spaudai 1928 m. vasario 27-d. Tai liudija „Komunisto knygynėlio“ leidyklos vedėjo F. Vaišnoro raštas Smirnovo vardo spaustuvei. Rašte prašoma išspausdinti „Darbininkų jaunimo“ Nr. 1(37) 700 egz. tiražu³⁷. Ryšium su spaustuvės Smolenske likvidavimu 1928 m. kovo mėn. „Darbininkų jaunimo“ leidimas buvo laikinai sustabdytas³⁸. Tačiau

³¹ Nutarime šis redakcijos narys vadinamas Jonu. Tuo metu komjaunimo spaustuvelyje aktyviai dalyvavo ir vienu metu buvo „Darbininkų jaunimo“ redakcijos nariu Jonas Žagas. Tai leidžia manyti, kad jis buvo įtrauktas ir į šios redakcijos sudėtį.

³² PA, f. 3743, ap. 1, b. 71, l. 7.

³³ Ten pat, b. 75, l. 10.

³⁴ PA, f. 77, ap. 14, b. 9, l. 32.

³⁵ PA, f. 77, ap. 15, b. 2, l. 56.

³⁶ PA, f. 77, ap. 11, b. 3, l. 39, 40.

³⁷ Ten pat, b. 38, l. 23.

³⁸ Ten pat l. 2.

po kelių mėnesių, t. y. 1928 m. birželio mėn., centrinis organas vėl leidžiamas. 1928 m. spalio 5 d. LKP CK PB posėdyje pranešama, kad 1928 m. „Darbininkų jaunimas“ išeina kas antras mėnuo³⁹ Tilžėje⁴⁰, Mauderodės spaustuvėje. Nuo šio laiko Tilžė kaip leidimo vieta „Darbininkų jaunime“ nurodoma ir toliau, tačiau jis čia spausdinamas ne visą laiką.

1929 m. Vokietijos ir Lietuvos susitarimu politiniams emigrantams buvo uždrausta gyventi pasienyje. LKP spaudos leidėjai gavo vietinės valdžios nurodymą nedelsiant išsikelti iš Tilžės. Vokietijos Komunistų partijai padedant, LKP spaudos leidimas buvo perkeltas į Karaliaučių. Tačiau ryšiai su Tilžė nebuvo galutinai nutraukti. „Darbininkų jaunimas“ Karaliaučiuje galėjo būti spausdintas tik 1931 m. pradžioje, nes 1930 m. gruodžio 23 d. B. Pušinis — LKP pagrindinės spaudos darbuotojas Vokietijoje — operatyvumo dėlei siūlė perkelti jo leidimą į Berlyną⁴¹. Reikia manyti, kad šis pasiūlymas buvo priimtas. Tačiau, kaip rodo archyvinė medžiaga, 1933 m. „Darbininkų jaunimas“ vėl buvo spausdinamas Tilžėje, Mauderodės spaustuvėje⁴². Vokietijoje „Darbininkų jaunimas“ spausdinamas vidutiniškai 1000 egz. tiražu⁴³.

1933 m. sausio mėn. Hitleriui užgrobus valdžią, ir Vokietijoje revoliucinės spaudos leidimo sąlygos labai pasunkėjo. Prasidėjo represijos prieš LKP pagrindinės spaudos darbuotojus ir draugus vokiečius, padėjusius leisti šią spaudą. 1933 m. gegužės mėn. Vokietijos fašistai griežtai uždraudė komunistinės spaudos, tuo pačiu ir „Darbininkų jaunimo“, leidimą⁴⁴. LKJS centrinis organas laikinai nustojo ejęs.

Taigi, sėkmingai leisti komunistinę spaudą reikėjo ne tik nemažai lėšų, bet ir didelio sumanumo, energijos, nes šis darbas buvo susijęs su dideliais pavojais.

Tačiau LKP ir LKJS negalėjo likti be savo spaudos. LKP tada skyrė visą dėmesį komunistinei spaudai leisti „pačioje“ Lietuvoje. Sustiprėjęs revoliucinis judėjimas ir pagerėjusi padėtis vidiniame partijos ir komjaunimo gyvenime tam sudarė prielaidas. Jau 1934 m. Lietuvoje pradėjo veikti LKP CK pagrindinės spaustuvės, o greta jų ir LKJS CK J. Greifenbergerio ir R. Čarno vardo spaustuvės. Partijos nurodymu, į Lietuvą atvyko I. Meskupas. Taigi, 1934 m. pradžioje susidarė sąlygos atgaivinti ir LKJS centrinį laikraštį. Jis pradedamas leisti 1934 m. kovo mėn.⁴⁵ Kaune, pavadintas „Darbininkų ir valstiečių jaunimu“. Toks pavadinimas atitiko LKJS CK organo turinį, nes centrinis Lietuvos komjaunimo laikraštis rūpinosi tiek darbininkų, tiek ir darbo valstiečių jaunimo reikalais.

Stiprėjanti darbo jaunimo parama spaudai įgalino ją leisti kiekvienais metais, nors dar ir ne visada reguliariai. 1934 m. rugsėjo—spalio mėn. „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ ėjo du kartus per mėnesį dvejų puslapių dydžio. Vėliau LKJS CK nutarė padidinti jo apimtį ir leisti

³⁹ PA, f. 77, ap. 11, b. 3, l. 114.

⁴⁰ Ten pat, b. 23, l. 149.

⁴¹ PA, f. 77, ap. 13, b. 9, l. 167.

⁴² PA, f. 77, ap. 16, b. 9, l. 25.

⁴³ PA, f. 77, ap. 43, b. 1, l. 2; f. 77, ap. 14, b. 17, l. 23. Kadangi egzempliorių skaičius laikraštyje nebuvo nurodomas, tai jis nustatytas, remiantis 1931 m. spaudos pergabenimo per sieną dokumentais ir paskirstymo rajonams raštu. Juose kalbama apie 500 „Darbininkų jaunimo“ egzempliorių. Tačiau, siekiant išsaugoti spaudą, partijos nurodymu per sieną paprastai vienu metu būdavo gabenama tik apie 60% bendro spaudos tiražo. Taip pat yra žinoma, kad „Darbininkų jaunimas“ tiesiog iš Vokietijos buvo siunčiamas į TSRS, JAV ir kitas šalis. J. Bulavo, tuometinio laikraščio redaktoriaus, tvirtinimu, į šias šalis buvo išsiunčiama apie 200 egzempliorių. Remiantis tuo, egzempliorių skaičius nurodomas didesnis, negu surastuose dokumentuose.

⁴⁴ „Priekalas“, 1935, Nr. 1(43), p. 41.

⁴⁵ PA, f. 77, ap. 17, b. 8, l. 1. Išėjusiame „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ pirmajame numeryje data nenurodyta.

kartą per mėnesį⁴⁶. Nors šį nutarimą ir ne visuomet pasisekdavo įvykdyti, tačiau laikraštis buvo išleidžiamas vis dažniau. Antai 1936 m. tepavyko išleisti tik vieną numerį, 1937 m.— aštuonis, 1938 m.— septynis, o 1939 m. laikraštis buvo leidžiamas reguliariai — išėjo dvylika numerių. Bet sekančių metų pirmąjį numerį tepavyko išleisti tik birželio mėn., prieš pat fašistinės valdžios nuvertimą.

Jei laikraštį būtų pavykę išleisti reguliariai — kartą per mėnesį, tai 1934—1940 m. birželio mėn. laikotarpiu būtų pasirodę 76 numeriai. Deja, šiuo laikotarpiu išėjo tik 48 „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ numeriai. Vadinas, 28 numeriai nebuvo išleisti, ir tai įvyko daugiausia dėl tokių priežasčių: buvo susektos spaustuvės, suimti leidėjai, pakeista vieta ar pan.

„Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ leidimu betarpiškai rūpinosi LKJS CK nariai. Jie buvo laikomi faktiniais centrinio organo redaktorais, rinkdavo ir ruošdavo medžiagą spaudai. „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ redakcijoje nuo pat 1934 m. dirbo I. Meskupas, o 1935 m. pabaigoje iki suėmimo — F. Bieliauskas⁴⁷. 1936 m. grįžusi iš kalėjimo, jį redaguoti pradėjo M. Bordonaitė. Redakcijoje taip pat dirbo P. Raslanas, St. Naimavičius. „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ leidimo klausimais rūpinosi A. Siaučiūnaitė⁴⁸. Manoma, kad buvo ir daugiau žmonių, betarpiškai susijusių su centrinio organo leidimu, tačiau jų nustatyti nepavyko.

Netrai LKJS CK ir centrinio organo redakcijos nariai rūpindavosi ir jo išleidimu, betarpiškai dalyvaudavo spausdinimo darbe. 1935 m. rugpiučio 19 d. LKP CK pakartotinai nurodė⁴⁹, kad sekretoriato nariai neturėtų tiesioginių ryšių su spaustuvių darbininkais. Be to, siekiant stiprinti konspiraciją, redakcijų nariai ir spaustuvių darbuotojai nebuvo įtraukiami į kitokį masinį darbą. Tai iš dalies padidino saugumą.

Tuo ir kitomis palankiomis aplinkybėmis galima paaiškinti ir 1934 m. įkurtų LKJS CK spaustuvių sėkmingą darbą.

Nuo 1934 m. kovo mėn. iki 1937 m. rugpiučio mėn. „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ buvo spausdinamas pagrindinėje LKJS CK J. Greifenbergerio vardo spaustuvėje (Kaune, Žaliakalnyje, 1000—2000 egzempliorių tiražu). Šiuo laikotarpiu tik vienas — 1937 m. sausio mėn. Nr. 12—1 (19—20)— išėjo pagrindinėje LKJS CK R. Čarno vardo spaustuvėje, Kaune, dabartinėje Višinskio gatvėje, 1000 egzempliorių tiražu. Vėliau, iki pat 1940 m., „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ dauginamas rotatoriumi. Iki 1938 m. spausdinimo reikalus tvarkė J. Volfsonas (žuvęs Didžiojo Tėvynės karo metais).

LKJS centrinei spaudai rašė straipsnius šimtai to meto komjaunuolių ir jaunuolių. Dalis jų išaugo įžymiais veikėjais, kurie vėliau pasižymėjo partiniame ir valstybiniame darbe.

Nemažą dalį medžiagos paprastai paruošdavo LKJS CK ir organo redakcijos nariai. Aktualiais darbininkų ir valstiečių jaunimo judėjimo arba teoriniais klausimais pasisakydavo LKP vadovai — V. Kapsukas, Z. Angarietis, K. Požela — ir Komunistinio Jaunimo Internacionalo atskingi darbuotojai.

Kadangi centrinis organas visą laiką ėjo nelegaliai, tai visi straipsniai ir korespondencijos buvo pasirašomos pseudonimais ir kriptonimais. „Darbininkų jaunime“ jų rasta daugiau kaip 300. Dabartiniu metu pa-

⁴⁶ PA, f. 3743; ap. 1, b. 102, l. 26.

⁴⁷ „Komjaunimo tiesa“, 1948 m. rugs. 24, spalio 13.

⁴⁸ Bordonaitė M. Kovos draugė.—„Komunistas“, 1960, Nr. 6, p. 53.

⁴⁹ PA, f. 77, ap. 18, b. 3, l. 26—27.

vyko išaiškinti tik apie 130. Išaiškinti slapyvardžiai leidžia spręsti, kad
į „Darbininkų jaunimą“ rašė:

F. Abramavičius (Albinas),
R. Carnas (Jaunasis duonkepys),
J. Greifenbergeris (J., V., K-is, Bentkas, Draugas, Kalvis),
P. Glovackas (M-is, Vladas?),
J. Jurginis (A. Ne, A. Nenza, Adolfas, A),
A. Guzevičius (Brolis, Stepas),
D. Kučinskas (D. K., Ar Junti),
A. Maginskas (Pagada),
I. Meskupas (V-K.),
V. Mikalauskas (Jaunuolis),
P. Murauskas (Komjaunuolis),
B. Pranskus-Žalionis (Vacius Žalionis),
B. Pušinis (Aras a-s),
A. Regratis (K. Vilkmergietė),
J. Rugienis (Juozas(?), Kibirktis, Kūjis, Piautuvas),
A. Sniečkus (straipsniai nepasirašyti),
A. Stasiūnas (Astaitis),
R. Šarmaitis (Draugas, as),
V. Simensas (J., Jurgis, T-ė),
M. Sumauskas (Motiejus, Stasys),
E. Tautkaitė (Vargų duktė),
F. Vaišnoras (F. Sodainis, F. S., F. S-s),
J. Zagas (Arbuzukš, Ambr., Sviesuolis, Vergutis, Bronytė, Branys,
Br., Brns),
L. Zalदारis (Liudas Žalvaris) ir kiti.

„Darbininkų ir valstiečių jaunime“ yra 207 pasirašyti straipsniai.
67 traipsnių autoriai išaiškinti. Jų tarpe yra: M. Bordonaitė, (Viktė, S.,
Ignas, S-ius), Didžiulis K. (N-as), Z. Eigirdaitė-Taurinskienė (Vladė),
J. Garelis (Balys), A. Maginskas (J. Karčius), J. Maksimavičius (Almis),
I. Meskupas (Ad.), St. Naimavičius (V.? Vincas), R. Šarmaitis (Draugas,
Ragas), R. Zelbovičiūtė (rašė pionierių organizacijos klausimais), A. Šiau-
čiūnaitė (Zenia).

Be jų, tiek „Darbininkų jaunime“, tiek ir „Darbininkų bei valstiečių
jaunime“ bendradarbiavo daugelis eilinių komjaunuolių, kurių tik maža
dalis dabar tėra žinoma. O išaiškinti juos sunku, nes dauguma korespon-
dentų neturėjo nuolatinių slapyvardžių. Beveik kiekvieną kartą jie pasi-
rašydavo naujai sugalvotais vardais, kuriuos vėliau net patys dažnai už-
miršdavo. Nežiūrint į tai, paskelbtos korespondencijos rodo, kad centri-
niame komjaunimo organe bendradarbiavo daug jaunimo. O tai buvo
svarbu, organizuojant spaudos leidimą.

Buržuazinė valdžia, bijodama revoliucinio judėjimo, visokiais bū-
dais kovojo prieš revoliucinę spaudą, taikė žiaurias represijas ir pogrind-
inės komjaunimo spaudos darbuotojams. Todėl, nors ir labai rimtai buvo
laikomasi konspiracijos, retas komjaunimo aktyvistas nebuvo baustas.
Dažniausiai kaltinamąją medžiagą jų bylose sudarė pogrindinė spauda.
Daugumas aukščiau suminėtų komjaunimo spaudos organizatorių —
A. Sniečkus, M. Sumauskas, F. Bieliauskas, I. Meskupas, M. Bordonaitė
ir kiti — ilgus metus buvo kalinami buržuaziniuose kalėjimuose. Tačiau
tai neatbaidė komjaunimo nuo sunkaus ir pavojingo spaudos leidimo
darbo.

LKJS centrinė spauda pogrindžio sąlygomis vykdė partijos numaty-
tus uždavinius jaunimo organizavimo, mokymo ir auklėjimo srityje. Vi-
sas šis darbas galėjo būti sėkmingai dirbamas, tik įtraukus darbo

jaunimą į betarpišką kovą prieš buržuazijos diktatūrą. Tuo būdu, LKJS centrinė spauda turėjo auklėti darbininkų ir valstiečių jaunimą revoliucinės kovos dvasia ir telkti jį po proletariato kovos vėliava. Tuo tikslu LKJS centrinės spaudos puslapiuose buvo populiarinamas marksizmo-leninizmo mokslas, o jaunimas mokomas pagrindines šio mokslo išvadas taikyti praktiniame darbe. LKJS spauda atskleidavo sunkų Lietuvos jaunimo gyvenimą ir nurodydavo, kokiais keliais eidamas, jaunimas galės jį palengvinti. Šiuo metu, kai įvairios buržuazinės ir smulkiaburžuazinės jaunimo organizacijos (klerikalinė „Pavasario“, socialdemokratinė „Ziežirbos“, eserinė „Aušrininkų“, liaudininkų „Lietuvos jaunimo sąjunga“ ir kt.), gindamos buržuazinę santvarką, mulkino darbo jaunimo mases, LKJS centrinė spauda stengėsi demaskuoti šių organizacijų klasinę prigimtį ir išlaisvinti darbininkų ir valstiečių jaunimą iš jų įtakos.

Be šių, būdingų visam pagrindiniam laikotarpiui, spaudos uždavinių ir pagrindinės darbo krypties, besikeičiančios laiko sąlygos iškeldavo ir naujų reikalavimų.

Pirmuoju LKJS gyvavimo etapu, kuriam būdingi ieškojimai, LKJS uždavinių išaiškinimas ir organizacinis susiformavimas, komjaunimo spauda irgi mokėsi dirbti pagrindinio darbo sąlygomis. 1921—1922 m. laikotarpiu komjaunimas dar nebuvo reikiamai išsiaiškinęs ekonominės kovos principų ir stengėsi rasti teisingesnį šio klausimo sprendimą. 1922 m. LKJS pirmojoje konferencijoje buvo nagrinėtas sąjungos ekonominės kovos klausimas ir pirmą kartą iškeltas bendro darbininkų jaunimo fronto šūkis kaip vienas iš svarbiausių ekonominės kovos būdų.

1923 m. „Darbininkų jaunimas“ jau teisingai informavo jaunimą apie šią svarbiausią jaunimo kovos pusę, propagavo bendro darbininkų jaunimo fronto šūkį, kritikavo socialdemokratų jaunimo sąjungą „Ziežirba“ už nenorą dirbti bendrą darbą ir neigiamą atsakymą į LKJS 1923 m. spalio 30 d. kreipimąsi dėl bendro fronto sudarymo.

LKJS centrinis organas supažindino jaunimą su svarbiausiais LKP, KJI, LKJS CK nutarimais, padėjo spręsti organizacinius klausimus (moksleivijos darbo įvertinimas, kuopelių steigimas gamybinio principu).

Ypatingai daug dėmesio tuo laikotarpiu LKJS centrinis organas skyrė LKJS narių ir jaunimo teoriniam lygiui kelti ir mokslinei pasaulėžiūrai formuoti. 1923—1924 m. laikotarpiu „Darbininkų jaunime“ buvo paskelbti teoriniai straipsniai šiais klausimais: nacionalinis judėjimas, valstybė, klasės ir partijos, kapitalizmas, krizės, nedarbas, imperializmas (bankai, finansų kapitalas, karai ir kt.), buržuazinė ir socialistinė revoliucija, buržuazinė demokratija ir proletariato diktatūra, komunizmas. Be to, nurodoma, ką jaunimui skaityti, kaip kelti savo idėjinį-teorinį lygį, propaguojama Lenino mokymo reikšmė ir kai kurios svarbiausių jo veikalų ištraukos. Taip pat čia buvo išspausdinta visa eilė straipsnių, moksliskai aiškinančių gamtos reiškinius (apie žemės formą, žemės padėtį kitų planetų tarpe), nurodomi konkretūs jaunimo uždaviniai ateistinės ir antireliginės propagandos srityje. Visi šie straipsniai teisingai, trumpai ir prieinama forma aiškino labai svarbius jaunimo pasaulėžiūros formavimo ir praktinio darbo klausimus. Straipsnių brandumas rodo, kad daugumą jų rašė turį pakankamai žinių žmonės. Nors straipsniai ir nepasirašyti, bet galima teigti, kad dalį jų rašė LKP vadovai: V. Kapsukas, Z. Angarietis ir K. Požela. Kai kas buvo išversta ir perspausdinta iš Tarybų Rusijoje leidžiamos spaudos (pvz., I. Stepanovo mintys apie religiją).

Įvairių priešišku jaunimo organizacijų atžvilgiu „Darbininkų jaunimas“ laikėsi 1920 m. lapkričio mėn. LKJS CK Plenumo nustatytos taktikos. Organizacijos „Ziežirba“, „Aušrinė“, „Visuomenė“, „Pavasaris“, „Kleinbundas“, „Ėvkomsojuzmol“ buvo vertinamos kaip atvirai kontrrevol-

liucinės. Demaskuojant šių organizacijų reakcinį pobūdį, jų kovą prieš revoliucinį judėjimą, buvo siekiama patraukti komjaunimo įtakon į šias organizacijas patekusius darbininkų jaunimo atstovus. Ši kova intensyviai buvo kovojama per visą „Darbininkų jaunimo“ gyvavimo laikotarpį. Tačiau ji buvo labai sunki, ir todėl kartais, užuot kantriai aiškinus viską, būdavo kalbama komanduojamu, užgauliu tonu. Tai galėjo būti viena iš kliūčių, trukdžiusių sudaryti bendrą darbininkų jaunimo ekonominės kovos frontą. Tačiau šie nesklandumai iš esmės buvo susiję ne tik su komjaunimo centrine spauda, bet ir su kairuoliška, sektantine srove bendrame komunistiniame judėjime.

1924 m. pabaigoje LKJS gerokai sutvirtėjo organizaciniu požiūriu, išaugo komjaunimo eilės. 1924 m. gruodžio mėn. K. Požela rašė, kad per paskutinį pusmetį komjaunimo organizacijoje padėtis pagerėjo, per pusmetį organizacija išaugo šimtu procentų⁵⁰. 1924 m. spalio mėn. įvykęs LKJS I suvažiavimas konstatavo, kad tuo metu užbaigiamas LKJS pradinis organizacinio susiformavimo etapas ir pradeda kova prieš buržuazinę diktatūrą sustiprintu frontu. Vėliau pavyksta išvystyti platų masinį darbą ir įgauti pasitikėjimą tokiose organizacijose, kaip „Spindulys“, „Žakas“ ir kitose.

LKJS centrinis organas pradėjo plačiau ir drąsiau propaguoti jaunimo kovos sūkius. Daugiausia dėmesio krepiama į darbo jaunimo ekonominės ir politinės padėties pagerinimo klausimus. Pasirodo žinutės apie jaunimo judėjimą Kauno, Ukmergės, Panevėžio, Šiaulių, Biržų, Tauragės, Zarasų ir kt. rajonų įmonėse, dvaruose, mokyklose. Ir toliau svarbią vietą užima komjaunimo uždavinių nušvietimas ir idėjinio-teorinio lygio kėlimo klausimai. Spausdinami straipsniai apie visuomenės ir gamtos reiškinius, jaunimas supažindinamas su darbininkų judėjimo istorija, skleidžiamos proletarinio internacionalizmo idėjos.

1926 m. gegužės—gruodžio pradžioje LKJS centrinė spauda stengėsi tinkamai pasinaudoti susidariusiomis palankesnėmis sąlygomis praktinei komjaunimo veiklai vystyti. Nuo šio laiko joje imta spręsti sudėtingesnius praktinio darbo klausimus. Greta to „Darbininkų jaunimas“ įvertino naujai susidariusias aplinkybes, socialdemokratų ir liaudininkų koalicinei vyriausybei atėjus į valdžią. Tačiau konkretūs komjaunimo uždaviniai šiam laikotarpiui centrinėje spaudoje nebuvo nurodyti. Siauras straipsnių ir korespondencijų autorių ratas neatspindėjo apskritai sutvirtėjusių komjaunimo ryšių su masėmis. Šiuo metu, nors esant mažiau pavojingoms spaudos leidimo ir platinimo sąlygoms, tebuvo išleista du „Darbininkų jaunimo“ numeriai.

Tai galima paaiškinti tuo, kad „Darbininkų jaunimas“ ir tada buvo spausdinamas ne Lietuvoje, o tai trukdė jam tvirtiau susirišti su jaunimo masėmis ir imtis naujų, veiksmingesnių priemonių. Be to, LKJS šiuo laiku buvo sustiprinusi legalias darbo formas ir betarpišką agitaciją masėse gyvu žodžiu. Galimas dalykas, kad todėl pagrindinei spaudai šiuo laikotarpiu buvo skiriama mažiau dėmesio.

Betgi plačiau išvystytą masinį darbą ir tam tikru požiūriu sustiprėjusią komjaunimo organizacijos veiklą nutraukė 1926 m. gruodžio 17 d. fašistinis perversmas. Buvo suardyta dauguma komjaunimo organizacijų, suimta ir nuteista ilgus metus kalėti daug komjaunimo aktyvistų, o LKP ir LKJS vadovai K. Požela, J. Greifenbergeris, K. Giedrys ir R. Carnas sušaudyti.

Tačiau 1927 m. pradžioje komjaunimo organizacijos pradėjo atnaujinti savo darbą. Pirmiausia atsikūrė Kauno komjaunimo organizacija,

⁵⁰ Tautkaitė E. Takais takeliais į didelį kelią. V., 1957, p. 198.

kiek vėliau — Panevėžio, Šiaulių ir kitos organizacijos. Nors ir labai sunkiomis sąlygomis 1927 m. vasario mėn. išėjo LKJS centrinio organo eilinis numeris. Jis parodė, kad LKJS atsigavo po sunkių smūgių ir pradėjo vykdyti dar sudėtingesnius uždavinius. Šiame numeryje nubrėžiama komjaunimo veikimo programa naujomis sąlygomis, nurodoma, kokius uždavinius kelia komjaunimui LKP ir KJI kovoje prieš fašizmą. Demaskuojant fašizmą ir aiškiai atskleidžiant jo reakcinę esmę, jaunimas buvo kviečiamas ir šiuo sunkiu laikotarpiu organizuotis ir toliau kovoti už savo teises.

LKJS centrinis organas ir toliau nenukrypo nuo užsibrėžtos programos, skirdamas daugiausia dėmesio Lietuvos darbininkų ir valstiečių jaunimo gyvenimui. Nemažas dėmesys buvo skiriamas ir komjaunimo organizacijų praktinio darbo klausimams. LKJS centrinis organas stengėsi pasiekti, kad sustiprėtų LKJS ir iš jos eilių būtų išgyvendintas sektantizmas, kad būtų užmezgti tvirtesni ryšiai su jaunimu ir vadovaujama jo kasdieninei kovai.

Tuo tikslu LKJS centriniam organe konkrečiais faktais buvo nušviečiama esama sunki darbininkų ir valstiečių jaunimo ekonominė ir politinė padėtis ir jos priežastys, nurodoma kovos prieš kapitalistinę santvarką kryptis. Trumpose žinutėse ir korespondencijose atsispindėjo jaunimo padėtis Rokiškio, Ukmergės, Kaišiadorių, Jonavos, Vilkaviškio, Panevėžio, Vabalninko, Kėdainių, Marijampolės, Kalvarijos, Utenos, Kazlų Rūdos, Šiaulių, Mažeikių, Kretingos, Kupiškio, Sakių, Skuodo, Obelių, Biržų ir kitų rajonų fabrikuose, gamylose, įmonėse, dvaruose. Dalis rajonų šiuo metu tik pradėjo siuntinėti korespondencijas LKJS centriniam organui. Tai rodo, kad ir ten stiprėjo komjaunimo įtaka.

Tačiau nuolatinės valdžios represijos, organizaciniai sunkumai ir kitos priežastys trukdė komjaunimui vadovauti jaunimo ekonominei ir politinei kovai. Šioje srityje buvo padaryta tik pirmieji žingsniai.

Kaupiantis patyrimui ir gausėjant medžiagai, jau 1927 m. „Darbininkų jaunime“ įvedamas „Prozos ir poezijos skyrius“. Jame bandė savo jėgas proletarinis jaunimas, meniniu žodžiu dalyvaudamas sunkioje ir sudėtingoje klasių kovoje. Prozos ir poezijos dalykėlius čia skelbė proletariniai poetai A. Maginskas, B. Pranskus-Zalionis, A. Regratis, D. Kučinskas, F. Vaišnoras ir kiti. Kai kuriems iš jų, kaip A. Maginskui, A. Regračiui, B. Pranskui-Zalioniui, „Darbininkų jaunime“ skelbiami eilėraščiai sudarė tarsi pagrindą, kuris padėjo bręsti ir tvirtėti jų meniniam talentui.

LKJS centriniam organe paskelbtus kupinus revoliucinės dvasios eilėraščius jaunimas mėgo. Antai F. Vaišnoros eilėraštis „Prie žuvusio draugo kapo“ („Štai smėlio kapelis supiltas...“), šiek tiek pakeitus ir pritaikius melodiją, buvo dainuojamas Marijampolės ir kitose apylinkėse. Jau kaip liaudies daina jis yra užrašytas ir pateiktas su gaidomis „Lietuvių tautosakos rinktinėje“⁵¹.

Didėjant kapitalistinio pasaulio prieštaravimams ir augant imperialistinio karo grėsmei ryšium su fašizmo įsigalėjimu Vokietijoje, iškilo reikalus antifašistinėms jėgoms susivienyti kovai prieš fašizmą ir karą, o antra vertus, TSRS laimėjimai bei antifašistinių jėgų stiprėjimas visame pasaulyje sudarė palankias sąlygas tokiam susivienijimui. Šiuo metu turėjo susivienyti kovai ir Lietuvos darbo jaunimas.

⁵¹ Lietuvių tautosakos rinktinė. V., 1954, p. 445—446. Išlikusiuose „Darbininkų jaunimo“ numeriuose šio eilėraščio nėra. Tai, kad jis pirmą kartą buvo paskelbtas šiame laikraštyje, nurodo eilėraščio autorius ir patvirtina knyga „Po raudonąja vėliava“ (V., 1956, p. 396).

Jau 1934 m. pradžioje LKP CK savo ataskaitoje nurodė, kad komjaunimo darbas persilaužė⁵² į gerąją pusę, sutvirtėjo ryšiai su jaunimu. 1935 m. birželio 1 d. LKJS turėjo 480 narių⁵³, o 1937 m. birželio mėn.— jau 1100⁵⁴. Tais metais Lietuvoje 40 komjaunimo kuopelių dirbo įvairiose masinėse organizacijose.

Sustiprėjusią komjaunimo įtaką jaunimui turėjo pripažinti net buržuazinė spauda. Antai „Vilniaus rytojus“ vedamajame raše: „Pirmas reiškinys — įsigalinti mūsų jaunimo tarpe rytų srovė, kuri lašas po lašo skverbiasi į šio krašto lietuvių visuomenę, neaplenkdama, nei paprasto bemokslio sodžiaus jaunuolio, nei jaunuolio, einančio aukštuosius mokslus“⁵⁵.

Komjaunimo veiklos pagyvėjimas tam tikru mastu buvo susijęs ir su LKJS spauda. Tuo metu ejęs „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ toliau tęsė jau anksčiau sukurtas centrinės komjaunimo spaudos tradicijas. Tačiau pasikeitusios darbo sąlygos iškėlė ir naujų uždavinių. 1935 m. LKP CK direktyvinis laiškas, Komunistinio Jaunimo Internacionalo VI kongreso nutarimai reikalavo LKJS darbą pasukti nauja kryptimi, išplėsti komjaunimo organizacijų darbo turinį. Buvo stengiamasi ir Lietuvos komjaunimą paversti naujo tipo masine organizacija. Vienu iš pagrindinių jos uždavinių buvo kova už bendrą darbo jaunimo frontą prieš fašizmą ir karą, prieš stiprėjantį revoliucinių ir antifašistinių jaunimo organizacijų persekiojimą. Susidariusios aplinkybės kėlė naujus uždavinius ir centriniam Lietuvos komjaunimo organui.

1935 m. buvo posūkio metai visame propagandiniame-agitaciniame darbe, tame tarpe ir „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ darbe. Centrinis laikraštis stengėsi labiau priartėti prie darbininkų ir neturtingų valstiečių jaunimo masių, o tai šiuo laikotarpiu buvo labai svarbu. Jame spausdinamą neilgi, lengvai skaitomi straipsniai, kuriuos daugiausia rašė betarpiški jaunimo gyvenimo ir kovos liudininkai. Jie vaizdžiai rodė darbininkų ir valstiečių jaunimo padėtį ir besivystantį judėjimą, kvietė visus darbo jaunuolius į kovą. Kartu konkrečiai buvo parodyta, kaip ir už kokius reikalavimus turėjo būti kovojama. Gausiose ir įdomiose korespondencijose atsispindėjo klasinių prieštaravimų augimas ir jaunimo nuveiktas darbas. Naujai, lankstesnėmis formomis buvo sprendžiami kovos už antifašistinį jaunimo frontą klausimai.

Greta originalios medžiagos „Darbininkų ir valstiečių jaunime“ būdavo perspausdinamos V. Lenino, M. Gorkio, H. Mano ir kitų įžymių žmonių straipsnių ištraukos, atskiros mintys tuo metu jaunimą jaudinančiais klausimais.

Tačiau dabar, lyginant su „Darbininkų jaunimu“, labai sumažėjo, galima sakyti, visai išnyko medžiaga teoriniais klausimais, kuri ir šiuo metu buvo ne mažiaus reikalinga jaunimo idėjiniam-teoriniam lygiui kelti. Laikraščio puslapiuose pasigendama visuomeninio-politinio gyvenimo, klasių kovos reiškinį gilesnio nagrinėjimo. Kadangi „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ buvo spausdinamas pagrindinėse spaustuvėse ir rotatoriumi, tai, be abejo, pablogėjo, lyginant su „Darbininkų jaunimu“, ir jo poligrafinis apipavidalinimas. Pasitaikydavo ir didesnių kalbos nesklaidumų. Tačiau tai buvo palyginti nedideli trūkumai, jeigu atsižvelgsime į tas sunkias sąlygas, kuriose buvo leidžiamas šis laikraštis.

⁵² PA, f. 77, ap. 17, b. 8, l. 4.

⁵³ PA, f. 3743, ap. 1, b. 102, l. 1.

⁵⁴ PA, f. 77, ap. 26, b. 2, l. 27.

⁵⁵ „Vilniaus rytojus“, 1934, kovo 31.

Išvengti stambesnių klaidų laikraščiu padėjo nuolatinis LKP CK dėmesys. Z. Angarietis⁵⁶ ir kiti partijos atstovai savo patarimais padėjo žengti teisingu keliu. Centrinio organo darbą svarstydamas ir LKJS CK, nurodydamas, kaip geriau ir teisingiau jį organizuoti⁵⁷.

Buržuazijos valdymo metais komjaunimo centrinė spauda mokė kovoti tūkstančius komjaunuolių. Komjaunimo spaudoje iškeltus šūkius palaikė ir didelė darbo jaunimo armija, tuo išreikšdama savo protestą prieš skurdą, vargą, politinį beteisiškumą. Tai rodė išaugusių komjaunimo ir jo spaudos įtaką. Tačiau, esant buržuazijos diktatūrai ir dirbant pogrindžio sąlygomis, tikrai masine jaunimo organizacija komjaunimas, žinoma, negalėjo tapti. Taip pat negalėjo eiti masiniais tiražais ir jo centrinis organas, nors aplamai ir teisingai supratęs opiausius jaunimo gyvenimo ir kovos klausimus.

Todėl labai svarbus dalykas buvo ir centrinės komjaunimo spaudos platinimas. O tai buvo sudėtingas ir rizikingas darbas. Kadangi centrinis organas ilgą laiką buvo spausdinamas užsienyje, reikėjo išspręsti literatūros pergabenimo per sieną klausimą. Juo betarpiškai rūpinosi LKP CK. Partija pasinaudojo tuo metu legaliai veikusios Vokietijos Komunistų partijos pagalba ir suorganizavo užsienyje spausdintos literatūros gabenimą per Lietuvos—Vokietijos sieną. Šiuo keliu pasiekdavo Lietuvą ir „Darbininkų jaunimas“. „Komunisto knygynelio“ darbuotojai iš Smolensko paštu atsiųsdavo siuntinėlius po dešimt—dvidešimt „Darbininkų jaunimo“ egzempliorių į Tilžę, Širvintą ir kitas vietas, kuriose turėjo apie dvidešimt Vokietijos gyventojų adresų. Visa šiais adresais išsiųsta literatūra laimingai pasiekdavo adresatus. Tačiau reikėjo dar atlikti patį sudėtingiausią darbą: pergabenti literatūrą per sieną. Tuo tikslu buvo organizuojami transporto keliai.

Dar 1925 m. J. Greifenbergeris šiuo reikalu buvo nuvykęs į Karaliaučių, ir čia netrukus buvo surasti keturi keliai literatūrai transportuoti⁵⁸. 1927 m. gegužės mėn. LKP CK posėdžio nutarimu vėl buvo išskirtas žmogus transportui tvarkyti⁵⁹. 1928—1933 m. literatūros pergabenu rūpinosi B. Pušinis, A. Mickevičius, I. Meskupas ir kt. Tuo laikotarpiu veikė 5—6 keliai ties Tilže, Širvinta, Kybartais, Pilkalniu, Eitkūnais⁶⁰, vėliau — kitose vietose. Literatūrą, įskaitant ir „Darbininkų jaunimą“, per sieną gabendavo partijos paskirti žmonės, daugiausia komjaunuoliai, padedant vietos gyventojams. Literatūros transportavimo darbe dalyvavo A. Bauža, F. Krastinis, A. Maginskis, broliai Jonas, Juozas ir Pranas Olekas, J. Rugienis, A. Tamošiūnas, P. Ulevičius ir daugelis kitų.

Partijos CK nurodymu transporto darbuotojai ir keliai konspiracijos sumetimais buvo dažnai keičiami⁶¹. Tai žymia dalimi padėjo išsaugoti žmones ir literatūrą. LKP pagrindinės spaudos darbuotojas B. Pušinis prisimena, kad tuo metu kontrabandos keliu buvo pristatomos į Lietuvą įvairios prekės iš Vokietijos, ir pasienio sargyba nekeldavo dėl to didelio triukšmo. Tuo pasinaudodami, literatūros transporto darbuotojai įpakudavo savo siuntas panašiai kaip kontrabandos prekę — tabaką ar pan. — ir tokiu būdu pergabendavo per sieną. Vėliau naudojo kitokius būdus, tačiau visada literatūros pergabenu buvo susijęs su didele rizika. Ne vienas transporto darbuotojas buvo sargybos sugautas ir karštinamas bei ilgus metus kalinamas buržuaziniuose kalėjimuose. Antai, transportuojant literatūrą, buvo sulaikytas A. Tamošiūnas; J. Oleka, J. Rugienis.

⁵⁶ PA, f. 77 ap. 18, b. 8, l. 16.

⁵⁷ PA, f. 3743, ap. 1, b. 102, l. 9.

⁵⁸ PA, f. 77, ap. 8, b. 13, l. 24.

⁵⁹ PA, f. 77, ap. 10, b. 14, l. 8.

⁶⁰ PA, f. 77, ap. 11, b. 23, l. 126, 153, 226.

⁶¹ PA, f. 77, ap. 43, b. 1, l. 1.

Štai kaip 1929 m. laiške aprašo A. Tamošiūno (Kurpiaus) suėmimą B. Puši is: „Kurpius pasveikęs (anksčiau, gabendamas literatūrą, jis buvo nušalęs kojas.— Ž. Ž.) vėl pradėjo dirbti, bet vėl nauja nelaimė. Kurpius rytojaus dieną po pasikėsinimo prieš V., nieko apie tai nežinodamas, ėjo per sieną ir čia buvo sučiuptas. Jam pasisekė iš Lietuvos policijos nagų ištrūkti, bet, peršokęs per sieną, pakliuvo į vokiečių policijos nagus, kurie jį tuoj perstūmė atgal. Kurpių baisiai kankino, ir jis dabar be sąmonės guli Kybartų ligoninėj... Reikia vėl imtis atsargos žygių... Blogai, kad jis. nežinojo apie įvykį Kaune (nebuvo laiku perspėtas) ir papuolė, kai specialiai buvo gaudomi pasikėsintojai plečkaitininkai“⁶².

Sis laiškas ir kai kuri kita medžiaga rodo ne tik tai, kaip rizikinga ir sunku buvo pergabenti literatūrą per sieną, bet ir tai, kad pasitaikydavo organizacinių trūkumų, kurių kiekvienas turėdavo rimtų pasekmių. Kartais pergabenta per sieną literatūra nebūdavo laiku priimama Lietuvoje centro darbuotojų⁶³. Dėl to neretai ją konfiskuodavo policija. Sėkmingai pereiti sieną sutrukdydavo ir per didelės siuntos — dažniausiai vienu metu būdavo gabenama po keletą pūdų.

Nežiūrint didelių sunkumų, per Vokietijos—Lietuvos sieną palyginti sėkmingai partijos ir komjaunimo spauda į Lietuvą patekdavo iki pat fašistinio perversmo Vokietijoje. 1933 m. atėję į valdžią hitlerininkai žiauriai susidorojo su atsidavusiais Komunistų partijos reikalui vokiečių draugais. Jie nukankino žymų komunistą, reichstago Komunistų frakcijos narį Sičą. Jo suėmimo priežastis buvo ta, kad jis padėjo pristatyti į Lietuvą komunistinę ir revoliucinę darbininkų literatūrą iš Vokietijos⁶⁴.

Patekęs į Lietuvą, „Darbininkų jaunimas“ buvo skirstomas rajonams, kurie perduodavo jį parajonėms ir atskiriems platintojams. 1920—1921 m. laikotarpiu komjaunimo spauda buvo daugiausia platinama veltui. Kaip yra žinoma, jai leisti reikėjo nemažai lėšų, kurių pagrindiniai šaltiniai buvo jaunimo aukos spaudos reikalams ir Komunistinio Jaunimo Internacionalo dotacija. Tačiau darbininkų ir valstiečių materialinė padėtis buvo sunki, ir partijos bei komjaunimo spaudos leidimui trūko lėšų. 1922 m. LKP CK priėmė nutarimą, kad pusė nelegalios literatūros būtų perduodama už pinigus⁶⁵, kurie bus panaudojami toliau spaudai leisti. Sis partijos nutarimas buvo privalomas ir komjaunimui. Spaudos platinimas už pinigus apsunkino ir šiaip nelengvą platinimo darbą. Tačiau, nežiūrint sunkumų, komjaunimo aktyvo dėka „Darbininkų jaunimą“ pavykdavo gerai išplatinti. Imta praktikuoti prenumerata. 1923—1924 m. platinimo darbe pirmavo Suvalkų rajonas⁶⁶, kuriame kiekviena parajonė užsisakydavo 60 „Darbininkų jaunimo“ egzempliorių ir iš anksto už juos sumokėdavo⁶⁷. LKJS CB posėdyje, įvykusiame 1924 m. sausio 31—vasario 1 d., buvo įpareigoti ir kiti rajonai Suvalkų rajono pavyzdžiu užsisakyti „Darbininkų jaunimą“ pusei metų. Suvalkų rajono Vilkaviškio parajonėje 1923—1924 m. „Darbininkų jaunimo“ buvo išplatinama po 80—120 egzempliorių⁶⁸. Dažniausiai čia laikraštis būdavo perduodamas iš rankų į rankas. „Perskaitęs duok kitam“— toks buvo pagrindinis komjaunimo spaudos platintojų šūkis. Juo buvo vadovaujamosi ir vėliau.

⁶² PA, f. 77, ap. 12, b. 15, l. 63.

⁶³ Ten pat, l. 53.

⁶⁴ „Priekalas“, 1933, Nr. 8(26), p. 448.

⁶⁵ „Komunistas“, 1923, Nr. 4(193), p. 116.

⁶⁶ PA, f. 3743, ap. 1, b. 40, l. 13.

⁶⁷ Ten pat, b. 46, l. 5.

⁶⁸ „Darbininkų jaunimas“, 1924, Nr. 1(11), p. 11; PA, f. 3743, ap. 1, b. 51, l. 3.

1923—1924 m. LKJS Šiaulių rajono organizacija turėjo išplatinti komjaunimo spaudos — už 120, Kauno — už 100, Panevėžio — už 30 litų⁶⁹. Nors surinkti nurodytą pinigų sumą šiuose rajonuose ne visada pavykdavo, tačiau literatūra ir čia buvo išplatinama, ypač fabrikuose, dirbtuvėse, dvaruose ir kitose svarbesnėse jaunimo susitelkimo vietose. LKJS CB ataskaitoje už 1923 m. nurodoma, kad „Darbininkų jaunimo“ Šiauliuose išplatinama vidutiniškai 150, Kaune — 100, Panevėžyje — 30 egzempliorių⁷⁰. LKJS I suvažiavimo nutarimuose buvo nurodyta, kad „Darbininkų jaunimas“ turi pasiekti ne tik fabrikus, gamyklas ir pan., bet ir nuošaliausias vietas, kuriose dar nėra komjaunuolių⁷¹. Kiekvienas LKJS narys buvo įpareigotas dalyvauti literatūros platinimo darbe. Šis nutarimas buvo vykdomas. LKP CK ataskaitoje už 1924 m. buvo nurodyta, kad „Tiesa“, „Komunistas“, „Darbininkų jaunimas“ buvo gerai platinamas visoje Lietuvoje.

Sustiprėjus ryšiams, vis daugiau literatūros pradėjo reikalauti rajonai⁷². LKJS CK pagal reikalavimus pradėjo skirstyti „Darbininkų jaunimą“ beveik visiems svarbesniems centrams. 1931 m. 500 egzempliorių tiražas buvo paskirstytas taip: Kaunas — 70 egzempliorių, Panevėžys — 80, Jonava (arba Joniškis) — 40, Vilkaviškis — 45, N. Sakiai — 40, Marijampolė — 25, Šiauliai — 40, Biržai — 30, Plungė — 40, Mažeikiai — 30, Klaipėda — 10, CK — 10, įvairiems reikalams — 40⁷³.

Lyginant su 1924 m., matyti, kad 1931 m. geriau platino centrinį organą Panevėžio rajonas, pradėjo gauti jį Klaipėda, Biržai ir kitos Lietuvos vietos. Betgi mažiau egzempliorių buvo skirta Kaunui, Vilkaviškiui ir Marijampolei. Tai, matyt, buvo susiję su pablogėjusia padėtimi šiose organizacijose.

Reikia nurodyti, kad ir tuo laikotarpiu kai kuriose vietose jaunimas masiškai dalyvavo spaudos platinimo darbe. Vien tik žvalgybos duomenimis, 1925 m. platinant komunistinę literatūrą, Rokiškio ir Zarasų rajone dalyvavo 106 žmonės⁷⁴, 1931 m. Vilkaviškio raj. — 23 žmonės⁷⁵. 1934—1937 m. laikotarpiu, padidinus „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ egzempliorių skaičių (iki 1000—2000 egz.), pavyko dar plačiau paskleisti jį miesto ir kaimo darbo jaunimo tarpe. Vien tik Kauno mieste atskiros kuopelės (o jų buvo daugiau kaip dvidešimt) išplatindavo po 20—25 egzempliorius⁷⁶.

Tačiau ne visada šis darbas vyko sėkmingai. Dėl provokacijų ir įvairių kitų priežasčių LKJS centrinis organas neretai būdavo konfiskuojamas ir sunaikinamas, o spaudos platintojai suimami. 1927—1928 m. už centrinio organo platinimą arba laikymą buvo sudaryta dešimtys bylų. Jų tarpe byla K. Didžiuliui ir kitiems⁷⁷, o 1931 m. — M. Taurinskui⁷⁸ ir daugeliui kitų. Nemaža komjaunimo centrinio organo dalis dingdavo, gabenant per sieną. Rajonuose, kur literatūra būdavo išdėliojama gatvėse ir laukuose didesniais kiekiais, dažnai būdavo žvalgybininkų surenkama ir sunaikinama. Dėl įvairių priežasčių „Darbininkų jaunimas“ kartais pavėluodavo 4—5 mėnesius⁷⁹, ne visus to paties numerio egzempliorius

⁶⁹ PA, f. 3743, ap. 1, b. 46, l. 17.

⁷⁰ Ten pat, b. 41, l. 9.

⁷¹ Ten pat, b. 45, l. 44.

⁷² PA, f. 77, ap. 7, b. 15, l. 2.

⁷³ PA, f. 77, ap. 43, b. 1, l. 2.

⁷⁴ PA, f. 77, ap. 8, b. 34, l. 27, 39, 122.

⁷⁵ LTSR Centri is valstybinis archyvas (toliau — CVA), f. 507, ap. 1, b. 910, l. 5.

⁷⁶ „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“, 1935, vas. 28; kovo, Nr. 3(10).

⁷⁷ PA, f. 77, ap. 11, b. 48, l. 1, 19.

⁷⁸ PA, f. 77, ap. 25, b. 5, l. 7; CVA, f. 507, ap. 1, b. 805, l. 1.

⁷⁹ PA, f. 3743, ap. 1, b. 70, l. 22.

LKJS CK, tuo pačiu ir rajonai gaudavo vienu kartu. Neretai laikraštis per ilgai išbūdavo sandėliuose ir pas atskirus platintojus. Tai irgi kenkė jo saugumui ir platinimui.

Buržuazijos valdymo laikotarpiu centrinis organas buvo platinamas ne tik Lietuvoje, bet ir TSR Sąjungoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose⁸⁰, Argentinoje⁸¹, Urugvajuje⁸², Brazilijoje⁸³ bei kitose šalyse gyvenančio lietuvių jaunimo tarpe. Lietuvos komjaunimo spauda ten buvo platinama prenumeratos būdu.

Per visą buržuazijos valdymo laikotarpį LKJS centrinės periodinės spaudos tiražas sudarė apie 110 000 egzempliorių. Dėl aukščiau nurodytų priežasčių dalis spaudos dingdavo, nė vienam jaunuoliui nepaskaičius (tiksliam skaičiui nustatyti nėra pakankamai duomenų). Turint galvoje, kad pagrindžio sąlygomis spauda buvo platinama, perduodant iš rankų į rankas, tai vieną egzempliorių galėjo skaityti keli žmonės. Tuo būdu, LKJS centrinę spaudą skaičių žmonių skaičius gali būti didesnis už bendrą egzempliorių skaičių.

„Darbininkų jaunimas“ ir „Darbininkų ir valstiečių jaunimas“ nebuvo vieninteliai LKJS periodiniai leidiniai, ėję buržuazijos valdymo metais. 1920—1940 m. birželio mėn. laikotarpiu Lietuvos komjaunimas išleido daugiau kaip devyniasdešimt periodinių leidinių⁸⁴. Dauguma jų gyvavo neilgai. Siaučiant fašistiniam terorui, trūkstant darbuotojų ir esant silpnai spaudos materialinei bazei, neretai tepavykdavo išleisti tik vieną kitą numerį. Tuo tarpu aukščiau nurodytas LKJS CK organas palyginti su neilgomis pertraukomis ėjo per visą buržuazijos diktatūros laikotarpį. Tai buvo pagrindinis Lietuvos komjaunimo leidinys pagrindžio sąlygomis. Jo pavyzdžiu buvo organizuojama bei leidžiama kita komjaunimo spauda, ypač periferijoje.

LKJS centrinės periodinės spaudos leidimą sąlygojo ne tik komjaunimo organizacijos gyvavimas, veikla, ryšiai su darbo jaunimo masėmis, bet ir aktyvi jaunimo masių parama šiai spaudai, renkant lėšas, teikiant medžiagą, platinant išleistus numerius ir t. t. Spaudos leidimą ir platinimą užtikrino teisingas LKP vadovavimas ir parama komjaunimui, rūpinimasis jo spausdintu žodžiu, pagrindinės komjaunimo spaudos, darbuotojų pasiaukojantis darbas, pasišventimas revoliucinei kovai už gimtojo krašto liaudies laisvę ir laimę.

LKJS centrinė pagrindinė spauda buvo pagrindinė grandis, jungianti komjaunimą su nesąjunginio liaudies jaunimo masėmis. Ji padėjo mobilizuoti šias mases Lietuvos Komunistų partijos iškeltiems uždaviniams vykdyti, padėjo auklėti ir grūdinti jas revoliucinėje kovoje, telkti į bendrą darbo žmonių revoliucinio judėjimo srautą, nukreiptą prieš atgyvenusią savo amžių kapitalistinę santvarką.

Sisteminis pagrindinės komjaunimo spaudos leidimo ir platinimo darbas, Lietuvos Komunistų partijai vadovaujant, padėjo išugdyti šaunią užsigrūdintusių žmonių plejadą, kuri įnešė žymų indėlį į socializmo pergalę Tarybų Lietuvoje.

Slovingas Lietuvos komjaunimo centrinės pagrindinės spaudos tradicijas šiandien gausina LLKJS CK organas „Komjaunimo tiesa“ — tiesioginis „Darbininkų ir valstiečių jaunimo“ įpėdinis.

⁸⁰ PA, f. 77, ap. 6, b. 37, l. 34.

⁸¹ PA, f. 77, ap. 8, b. 23, l. 71.

⁸² PA, f. 77, ap. 14, b. 28, l. 27.

⁸³ PA, f. 77, ap. 15, b. 13, l. 12.

⁸⁴ Iki šiol buvo žinoma apie 40 Lietuvos komjaunimo išleistų periodinių leidinių. Šio straipsnio autorei pavyko išaiškinti nemažai naujų, iki šiol nežinomų, leidinių.

ИЗДАНИЕ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ
КОМСОМОЛА ЛИТВЫ В ГОДЫ БУРЖУАЗНОЙ ДИКТАТУРЫ
(1923—1940. VI)

Ж. ЗАВЕЦКЕНЕ

Резюме

Цель статьи — выяснить, каковы были условия и обстоятельства издания центральной периодической печати комсомола Литвы, выяснить редактора, основных сотрудников, а также установить роль и значение этой печати среди остальной печати комсомола.

После подавления Советской власти в Литве в 1919 году комсомол Литвы, под руководством Коммунистической партии, начал восстанавливать свои организации и создавать новые в условиях подполья. С первых же лет буржуазной диктатуры начали создаваться отдельные комсомольские ячейки в разных районах Литвы. Для объединения и руководства ими была необходима печать.

Первым центральным периодическим изданием КСМ Литвы был «Jaunasis komunistas» («Молодой коммунист»), который выходил в 1920—1922 гг. В условиях конца 1922—начала 1923 года комсомол Литвы остался без своего центрального органа.

При помощи ЦК КПЛ в марте 1923 года начал выходить «Darbininkų jaunimas» («Рабочая молодежь»), история которого тесно связана с изданием листка для молодежи в журнале «Komunistas».

«Darbininkų jaunimas» выходил как центральный орган комсомола Литвы с июня 1923 по май 1933 года с перебоями (в 1926 г. и 1928—1930 гг.). Всего вышел 51 номер в объеме от 8 до 30 страниц.

При издании и редактировании этого периодического издания большую помощь оказывал ЦК КП Литвы. Долгое время в редакционную коллегию «Darbininkų jaunimas» входил член ЦК КПЛ З. Ангаретис.

В редакции органа в разное время работали ответственные работники КП и КСМ Литвы: А. Снечкус, М. Шумаускас, И. Мескупас, А. Гузьявичюс, Ф. Вайшнорас, И. Жагас и др.

«Darbininkų jaunimas» в 1923—1928 гг. печатался в Смоленске в типографии им. Смирнова, где был специальный отдел заграничного Бюро КП Литвы.

В связи с ликвидацией этого отдела (март 1928) издание коммунистической печати Литвы было перенесено в Германию. В 1928 году один номер «Darbininkų jaunimas» вышел в г. Тильзите (типография Маудероде). В 1931—1933 гг. «Darbininkų jaunimas» печатался тоже в Германии (Берлине и др.).

С 1933 года, в связи с приходом к власти фашистов, издание в Германии центрального органа КСМ Литвы прекратилось.

Но уже в 1934 году с помощью КПЛ комсомол наладил издательскую работу в самой Литве. В марте 1934 года появился и центральный периодический орган под названием «Darbininkų ir valstiečių jaunimas» («Рабочая и крестьянская молодежь»), который выходил до июня 1940 года (всего 48 номеров).

В редакции органа «Darbininkų ir valstiečių jaunimas» работали члены ЦК КСМ Литвы: И. Мескупас, Ф. Беляускас, М. Бордонайте, П. Расланас, С. Наймавичюс.

Издавался «Darbininkų ir valstiečių jaunimas» с марта 1934 года по август 1937 года в подпольных типографиях ЦК КСМ Литвы им. И. Грейфенбергериса и Р. Чарнаса, позже размножался на ротаторе в Каунасе.

Участвовали в центральной печати комсомольцы и несоюзная молодежь того времени. По важнейшим вопросам высказывались и руководители партии. В условиях подполья они пользовались псевдонимами, которых в органе «Darbininkų jaunimas» насчитывалось свыше 300.

Выясненные псевдонимы показывают, что в этом органе сотрудничали В. Капсукас, З. Ангаретис, К. Пожела, Ф. Абрамавичюс, Р. Чарнас, И. Грейфенбергерис, П. Гловацкис, Ю. Юргинис, А. Гузвичюс, А. Магинскас, Б. Пранкус-Жалёнис, А. Регратис, А. Снечкус, Р. Шармайтис, М. Шумаускас, Ф. Вайшнорас, И. Жагас и др.

На страницах органа «Darbininkų ir valstiečių jaunimas» было опубликовано 207 подписанных статей, авторами которых были: Ф. Беляускас, М. Бордонайте, И. Гарелис, А. Магинскас, И. Максимавичюс, И. Мескупас, Р. Шармайтис, А. Шаучюнайте и многие другие.

Успешное издание комсомольской печати привлекло внимание охранки и, несмотря на большую конспирацию, многие сотрудники подверглись суровым наказаниям. Но на их место приходили другие и продолжали их славное дело.

Печать ЦК КСМ Литвы в условиях подполья успешно решала организационные и агитационно-пропагандистские задачи, поставленные партией перед молодежью, пробуждала классовое сознание рабочей молодежи. Однако в условиях подполья центральная печать комсомола не могла быть массовой. Она выходила незначительными тиражами (разовый тираж около 700 экз. в Смоленске, 1000 в Германии, 1500—2000 в Литве).

Поэтому не менее важным был вопрос распространения этой печати. Оно проходило в сложных и опасных условиях. В период 1923—1933 гг. «Darbininkų jaunimas» вместе с другой литературой переносился в Литву через литовско-германскую границу, а это затрудняло и без того весьма сложную проблему распространения.

Полученную печать ЦК КСМ Литвы распределял по районам-подписчикам, которые передавали ее подрайонам и отдельным распространителям. Хотя и с большими затруднениями, но печать доходила до читателей. При распространении применялись разные способы: передача с рук в руки, расклеивание, разбрасывание, посылка почтой, продажа и т. д. Центральный орган КСМ Литвы приходил не только в Литву, но и в СССР, США и другие страны путем подписки. Таким способом приобретались дополнительные средства для дальнейшего выпуска этой печати.

Успешному попаданию к читателю центрального органа часто мешали: слежка, провокации, репрессии, а также ошибки организационного характера (несогласованность встреч передающих через границу, задержка в местах хранения, необдуманное разбрасывание печати и т. д.).

Несмотря на все это, за время буржуазной диктатуры центральный орган КСМ Литвы могла читать значительная часть рабочей молодежи.

Органы ЦК КСМ Литвы «Darbininkų jaunimas» и «Darbininkų ir valstiečių jaunimas» в 1923—1940 гг. (до июня) были основными изданиями комсомола Литвы и служили примером при издании комсомольской печати на периферии.

Издание центральной печати КСМ Литвы обусловило не только существование комсомольской организации, ее связь с массой рабочей молодежи, но и поддержка со стороны молодежи, которая выразилась в собирании средств и материала, в участии при распространении и т. д. Не менее важной была помощь и руководство КП Литвы и самоотверженная работа комсомольского актива.

Центральная подпольная печать помогла организовать молодежь на выполнение задач партии. Систематическая работа по изданию и распространению комсомольской печати помогла вырастить целую плеяду закаленных борцов за социализм.
